There are innumerable word existences at the Anatolian dialects as a variation of written language that have been using for centuries. This study will introduce approximately a hundred words (idiom, name, adjective, adverb, particle, conjunction, interjection etc.) that have been edited from Isparta which are not existed in *Derleme Sözlüğü* (Dictionary of Word Collection) or, if it is, contain different meaning by classifying in accordance with their types. Each activity of collection will enhance the word affluence of Turkish language by adding unknown one.

dialectology, word collection, word existence, Isparta dialect

Ağızların dil özelliklerini belirlemede derleme çalışmalarının önemi yadsınamaz. Bunu yüzyıllar öncesinden fark eden büyük dilci Kaşgarlı Mahmut, *Divanü Lugati't-Türk* adlı eserini derleme yöntemiyle tertip etmiş ve Türk dilinin değişik boylardaki kullanılış biçimlerini, kelime servetini ortaya koymuştur.

Cumhuriyetin ilânı ile başlayan dil inkılâbının en önemli kilometre taşlarından birisi, 1932 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin başlattığı *Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi* ile ülkemizin dört bir yanından derlenmiş binlerce kelime, bilim âleminin dikkatlerine sunulmuş ve bugün bu eser, hâlâ başvuru kaynağımız olarak değerini muhafaza etmektedir.

Yazı dilimizin bir varyantı olarak onunla yan yana varlığını sürdüren konuşma dilimizin çeşitli coğrafî adlandırmalarla yüzlerce ağzı mevcuttur. Bu ağızların tamamına "Anadolu ve Rumeli Ağızları" adı verilmektedir.

1

ğ

Bu ağızlar, bugün dahi Türk dilinin tarihî özelliklerini, diğer farklılık ve benzerliklerini bünyelerinde bulundurarak, ses, şekil ve kelime hazinesi bakımlarından yazı dili ile birlikte Türkçe'nin zenginliğini oluşturmaktadır. Anadolu ağızlarında kullanılagelen ancak kayıtlara geçmemiş derlenmeyi, gün ışığına çıkartılmayı bekleyen daha hâlâ pek çok sayıda kelime, deyim, kalıplaşmış

Isparta Ağzından Derleme Sözlüğ

Mēmed dede yer sürmüş; önce Konya, sōna şehir şehir gezmiş yani.

Zamanı doldurmak, vakit geçirmek

-Benim araba daha yıkanmadı mı?

-Hindi başladık; hadi azcık dolaş, bi saat daha, yolu aralāsıŋ.

Altın veya gümüş yüzük almak

Gıza da ōlana da ādetten bi yüzük bozalādı; başga bişey olmazdı bizim zamanımızda.

Gâvur, gayr-i Müslim

Coğurlar bizim melmiketten gideli çoğ oldu.

Grup hâlinde sopa ve çelik çubukla oynanan bir çocuk oyunu

Güççük iken gödmedi çok oynarıdık.

Düğün öncesi, gelin ve damadın ailesi ile yakın akrabalarının birbirlerini tanımaları maksadıyla söz ve nişan arasında yapılan törene verilen ad

Mübarekede ōlan evi çay, gahve, gına getiriydi. İlk mübareke dėye

Düğüne çağrı, davet yapma işi

Esgiden okuculuğa çıkılırdı. Hindiki gibi gart ādeti yoğudu.

1

1 Ceviz büyüklüğünde dağlarda yetişen yabani elma

Dağ elması veya geyik elması, ekşi bir elmadır.

1 1 Narin yapılı, salkımında bol taneleri olan, siyah-kırmızı arası bir renkte, sofralık bir üzüm türü

Adı gibi hanımparmağı yumuşak, narin bir üzümdür.

Siyah, kalın kabuklu, iri ve sert taneli, çekirdekli bir çeşit üzüm

Bizim burlarda yetişen bir üzüm cinsi de şam büzgülüsüdür.

1

Kaplumbağa

Deŋizden bi gaplambālar çıkmış; ama goca bi bulgur gazanını gapāsıŋ ya, öyle.

Merada yetişmiş koyuna verilen ad

Geliŋ eve girerke, órú goyun derisi yazālādı eşige.

1

Bahçede, bir duvarı eve bitişik olarak yapılan tek odalı, toprak ev

Esgiden evlerin damevleri varıdı.

Çöplük

Evin ocağı sığanmadı da ocak küllükhane gibiyse, beğenmezlēdi.

Evin en aydınlık, en güzel odası, misafir odası

Böğün misafir odası denilen odaya, esgilēde şānişin oda denirdi.

1

Gaga

Yani digok, guş gagası dėmek.

1

1 Su kabağından yapılan tuz saklama kabı

Mutbaklarda duzu goycek duz gabakları olurdu.

1 1 Cumhuriyet altını

Gafalı altın, hani bir yüzünde Atatürk resmi olan altınlar var ya ona derler.

1 Kaynatılacak üzüm suyunun içine konduğu kazan

Ham gazanı, bekmez yapāken kullanılan bi çeşit gazan.

Kavak veya söğüt ağacının kabuğundan yapılan bir tür düdük

Bubam biz kuççükkē bize havak yapādı.

Ayakkabının içine giyilen, üzerine mesh yapılabilen yumuşak ayakkabı

Evelì mestilçorap gėyer idim.

1 1 1 Toprak evin ocağını, isini kapatmak amacıyla, bir çeşit kilden yapılan çamur

Eŋ evvelā, evlerіŋ içindeki ocağı sığ ādı gızl ā, sığa çamırıla.

1

Rüzgâr

Vādık bakdık, te horda oluk gopmuş da, öğüzgarda o ırlanıyomuş.

1

Davul, darbuka gibi enstrümanları çalan kimse

Gına gecesinde dım dım dım bi uT dutulurdu, bi de yanında dömbekci, bu çalınırdı.

1

1 Sebepsiz yere kavga eden, kavgacı kimse

Vara yoğa harızmana köpeği gibi davranıyoŋ.

Uzun boylu ve kaba yürüyen kimse

Nereye gidiyoŋ len hecin devesi.

Yerli yersiz konuşan kimse

Ne kepeksiz adam bu.

kara kuru kimse.

Şimir gibi ona bişey olmaz.

1 Kaba ve sert yürüyen kimse

Yaşçalı devesi gibi yörüyo.

Lüzumsuz konuşan, boşboğaz kimse

Bizim gomşu zakgarağın biri…

böylece

Bi halla gemiye zaten zor yetişdik, bölemliğe Çanakgaleye kendimizi atıvēdik.

Evvel

Gāri evölü vakıTlarıŋ insanları böle imiş.

1 Yakıştırma çabası gözetilmeksizin üstünkörü giyim tarzı

Faldır faşşak gėyinip, bi boy gezip durur.

Kısacası, sözün özü

Zerde bişiren dedim; pirinci gatdım;, şeker de gatdım; gaynar gaynar pirinçler bişmez. Bi de bakdım ki hülase kelem bizim pirinç mermi gibi olmuş.

(Su için) durgun, yavaş yavaş akma

Su kayanın altında üyül üyül çıkıyodu.

(Ateş için) Durgun, için için yanma

Ateş üyün üyün yanıyo.

sonra

Bundan keyi ben siziŋ işiŋize garışmıyon.

Eğer, şayet

Eyernem ben seni bi yakalarsam, yapacağımı biliyom.

Hayret ve üzüntü bildiren bir ünlem

Ele vallā daha dün gonuşduyduk? Nasıl ölmüş?

İyi anlamda kullanılan, sevgi bildiren bir ünlem

He gabbecik he! Bizim ōlan ne de güzel oynuyo.

Büzülmek

Soğukdan ıscağa yapışınca, sobanın yanına büzüldedim.

(Gül toplama döneminde, gül için) en çok çiçek açmak

On dönüm gül cürunlamış; hakkından gelmek zor.

(Değneğin fırın tuğlalarına sürtülmesi ile) kıvılcım çıkmak

Taşlar çiğneklenmeden hamur fırına sürülmez.

1 Aramak

Ortalığı gırdavlamış, bişey bulamamış.

1 1 Hâl ve tavırlarıyla bir şeyler düşündüğünü belli etmek

Ne o, yine gıvcınmaya başladıŋ bişey mi vā?

1 . 1. Sarsmak, silkelemek

Çocuğu niye şırkalıyosuŋ?

2. Bozmak

Soğuk, üzümleri şırkalamış.

Ümitlenmek

Aaa yazık ōlan boş yere yemişleniyo.

Dalmak, içine atlamak

Gara su gelirse dėmiş, içine yumarlan ; öle gėt, dėmiş.

1 Sızlanmak, ağlayıp feryat etmek

Gız orda ağlēyo, zızlēyo, "Vēmedilē, bubam vēmedi, annem vēmedi, sevdüme vēmedi" dėye.

1 1

1

Yaramaz, afacan (krş. DS V, 1695)

İki de çocuğu vā ekiz mi ekiz...

Sürekli, devamlı (krş. DS XI, 4095)

Akşam sabah vere ağlarımış.

"Aman Allah'ım!" anlamında, şaşkınlık anında kullanılan bir ünlem (krş.DS IX, 3247)

Bi baka nērì olan kellerin yemiş yemiş adam, kellelē orada sıralı olunca gorkmuş; bu sefer gaçmaya çalışmış gız.

Ufalamak (krş.DS II, 610-611)

Gelini oturdūlādı, başıŋdan bi de ekmek belerlēdi, bütün ekmegi...

Anlamak, farkına varmak (krş.DS II, s. 694)

Sorup danışíken, ana oğul olduğunu bilişmişlē.

Dizmek (krş. DS III, 1253)

Hadi ben taşları çizdim; kim geliyo oynamaya.

Çevirmek, düzeltmek (krş.DS III, 1280)

Gız evi gāve tutādı, bi ayakgaplarını çöğürüydü.

Sıkıntı vermek, eziyet etmek, sızlanmak (krş. DS V, 1830)

Yeter gari ezinme! Şurda iki dakka rahat oturayın.

Şüphelenmek (krş. DS VI, 2201)

Halinden gurtlandıyıdım zaten..

Volta atmak (krş. DS VIII, 2711)

Hayırdır ne öle kazdaklayıp duruyoŋ.

Saymak, kabul etmek (krş.DS X, XII; 3560, 4676)

Eyernem bu oyunu saylamazsanız, ben de bu oyunu saylamam.

Sayılmak, kabul edilmek (krş.DS X, 3560)

Hayır ya! Valla billa senin bu oyun saylanmaz. İstediğin kişiye soralım.

ı ı Bir yere gitmek için ayaklanmak (krş.DS XI, XII; 4372, 4835)

Biz galkınca, o da peşimizden zıngıldadı.